

O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARINI QO'LLASH O'QITISH JARAYONIDA YUQORI SAMARADORLIKKA SABAB BO'LADI

Toshkent shaxar Sergeli tumani

6-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Xidirova Zuxra Shorustamovna

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim o'qish, yozish, sanash, o'quv faoliyatining asosiy malaka va ko'nikmalari, ijodiy fikrlash, o'zini - o'zi nazorat qilish uquvi, nutq va xulq-atvor madaniyati, shuningdek gigiena va sog'lom turmush tarzi asoslarining egallab olinishini ta'minlaydi, hamda boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning umummadaniy va axloqiy ko'nikmalari, dastlabki savodxonlik malakalari shakllantiriladi.

Klit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, o'qish, yozish, sanash, Interfaol usullar, ta'lim, tarbiya, metod, samaradorlik.

Hozirgi kunda har bir darsga puxta tayyorgarlik ko'rib, darslarni yangi pedagogik texnologiya asosida yaratish, o'quvchilarning koolaborativ hamkorlikda ishlashini, kreativlik, ijodkorlikni, kommunikativlikni hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish davr talabidir. Darslardagi interfaol metodlar, ta'limiy o'yinlar orqali o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni kamaytirishga, ularning mustaqil bilim olishiga, izlanib, intlishiga, dunyoqarashlarining kengayishiga erishish mumkin.

Interfaol usullar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishga e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Interfaol usullar qo'llangan mashg'ulotlar o'quvchilar egallayotgan bilimlarni mustaqil tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari chiqarishlariga qaratiladi. O'qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi.

O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka sabab bo'ladi. Ta'lim metodlarini har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda

uni turlituman jadallashtiruvchi metodlar bilan boyitish o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi ko'tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, o'qituvchi o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonidagi faolligini muttasil rag'batlantirib turishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llashi va ta'lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undashi zarur.

Bu metodlarni interfaol yoki interaktiv metodlar deb ham atashadi. Bunda ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar o'quvchini faol ishtirok etishga chorlaydi, u butun jarayon davomida ishtirok etadi.

Interfaol metod-o'quv jarayonining tarkibiy qismi bo'lib, bir vaqtning o'zida ham o'qituvchi, ham o'quvchini faollashtirishga yo'naltirilgan o'qitish metodlari majmui. Interfaol metodlar orqali o'quvchi shaxsida mustaqil va ijodiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish imkoniyati oshadi. O'quv jarayonining interfaol ta'lim turlariga asoslanishi bir qarashda nihoyatda oddiy, sodda hatto „ bolalar o'yini “ kabi taassurot uyg'otadi. Bugungu kun pedagoglarining asosiy maqsadi ish faoliyatida innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida interaktiv metodlardan keng foydalana olishdir.

Lekin bugungi kunda interaktiv metodlardan foydalanib, ham o'qituvchi ham o'quvchi birdek faol harakat qilayotganligini barcha umumta'lim maktablarida ham kuzatish qiyin masala. Xo'sh, ta'limda interaktiv metodidan qanday foydalanish afzal? Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchiga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Interfaol metodlar darsda:

- pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishi ;

- o`qituvchi va o`quvchi ortasida o`zaro hamkorlikni qaror toptirishi;
- o`quvchilar tomonidan o`quv predmetlar bo`yicha puxta bilimlarning egallanishining ta`minlashi:
- o`quvchilarda mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko`nikmalarini shakllantirishi;
- o`quvchilarning o`z imkoniyatlarini ro`yobga chiqara olishlari uchun zarur shartsharoitlarni yaratishi;
- pedagogik jarayonda demokratik va insonparvarlik g`oyalarining ustivorligiga erishishni kafolatlashi zarur.

Fikrlashning olti xil usuli, „Olti shlyapa“ metodi "Oltita fikrlash shlyapa" usuli 1980 yilda ingliz olimi, psixolog doktor Edvard de Bono tomonidan yaratilgan va o'zining „O`qish ko`nikmalarini rivojlantirish“ asari orqali bayon etilgan. Nima uchun aynan „Olti shlyapa“ deb nomlangan? Ingliz xalqida shunday ibora bor: „Birovning shlyapasini kiymoq, o`sha kabi fikrlamoq“ Bu o`quvchining parallel fikrlash jarayonini va muammolarni bir nechta nuqtai nazardan baholash orqali qaror qabul qilish qobiliyatini yaxshilash uchun juda samarali usul. Men bu metodni boshlang`ich sinf o`quvchilarim o`rtasida qo`llab kelmoqdaman.

Ushbu metod o`quvchiga olti xil tartibda fikrlashni o`rgatadi. Bu metod ko`pincha ona tili, o`qish savodxonligi, tarbiya, tabiiy fan darslarida yoki biror masala, muammoli vaziyatni fikrlashga qaratilib qo`llaniladi. Bu metodning o`tkazilish tartibi quyidagicha:

Oq shlyapani kiygan o`quvchi ma`lumotlar ramzi hisoblanadi. Undan asar yoki mavzu, mantdan aniq faktlar va ma`lumotlarni aytish talab etiladi. Ushbu aniq faktlar asosida o`quvchi bilganlarini gapirar ekan, u to`g`ri va haqqoniy dalillarga asoslanib gapirish, fikrlash kabi ko`nikmasini rivojlantiradi. Bundan tashqari, bu shlyapa ongli qarorlar qabul qilish uchun aniq va tegishli ma`lumotlarni to`plash muhimligini ta`kidlaydi. Shunday qilib, o`quvchi taxminlar yoki shaxsiy tarafkashliklarga asoslangan qarorlar qabul qilishdan qochishi mumkin. Barcha qarorlar haqiqatga asoslanadi va ma`lumotlar bilan ta`minlanadi, bu esa muvaffaqiyatli natijalarni oshiradi. Ushbu shlyapa kiyilganda o`quvchiga yordam berishi mumkin bo`lgan savollar:

- Menda bu vaziyat haqida qancha ma`lumot bor?

- Vaziyat haqida qanday ma'lumot talab qilishim kerak?
- Menga qanday ma'lumotlar yetishmayapti?

Qizil shlyapani kiygan o'quvchi emotsional holatlarni bildiradi. O'quvchi asarda, matnda qanday hissiyotlar bilan to'qnashdi, xafa yoki xursand, yoki xavotir kabi kechinmalarini boshqalar bilan ulashadi. O'quvchi qizil shlyapa kiyilganda, mavjud muammoga o'z hissiy munosabatini bildirishi mumkin. Bu, ayniqsa, muammo o'ta murakkab yoki hissiy jihatdan yuklangan bo'lsa va yanada nozik yondashuvni talab qilganda foydali bo'lishi mumkin.

Qizil shlyapani kiyganda o'quvchiga yordam berishi mumkin bo'lgan ba'zi savollar:

- Men hozir nimani his qilyapman?
- Mening intuitsiyam(hissiyotim) bu haqda menga nima deydi?
- Menga bu holat yoqadimi yoki yoqmaydimi?

Ushbu hissiy reaksiyalarni tan olish va o'rganish orqali o'quvchi qarorlar qanday ta'sir qilishi mumkinligini yaxshiroq tushunadi va ularni hal qilish uchun choralar ko'rishi mumkinligini fikrlaydi. Bu esa o'quvchiga yanada muvozanatli va empatik qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Yashil shlyapa kiygan o'quvchi ijodiy fikrlash, yaratuvchanlik va o'zgartirish ramzi bo'lib, ushbu shlyapani kiygan o'quvchidan agar unga imkoniyat berilsa, o'qigan asarida qaysi vaziyatni yoki qahramon taqdirini qanday o'zgartirishi so'raladi. Bunda o'quvchilarning ijodiy fikrlash malakasi oshishiga xizmat qiladi.

Yashil shlyapa ijodkorlikni ifodalaydi va o'quvchilarni yangi g'oyalar, innovatsiyalar va imkoniyatlar yaratishga undaydi. Bu undan muammolarga ochiq fikr bilan yondashishni va yangi va ijodiy yechimlarni faol izlashni talab qiladi. An'anaviy yechimlar endi samarali bo'lmaganda, o'quvchi qilishi kerak bo'lgan yagona narsa shlyapani kiyib, quyidagi savollarga javob berishdir:

- Boshqa variantlar bormi?
- Bu vaziyatda yana nima qila olaman?

- Ishlarni bajarishning ushbu yangi usulini amalga oshirishning afzalliklari nimada?

- Bu holatning ijobiy tomoni nimada?

Yashil shlyapa orqali yangi va ijodiy imkoniyatlarni ko'rib chiqish orqali o'quvchilar an'anaviy fikrlash shakllaridan chiqib ketishlari va yangi g'oyalarni yaratishlari mumkin.

Qora shlyapani kiygan o'quvchi tanqidiy fikrlar, zararli tomonlar, salbiy munosabatlarni aytib beradi. Ushbu qora shlyapani kiygan o'quvchi har bir vaziyat va asar voqealariga tanqidiy yondashishi kerak. Qora shlyapa tanqidiy fikrlash va potentsial xavflar, zaif tomonlar va muammolarni aniqlash orqali salbiy natijalarni bashorat qilishga yordam beradi.

Qora shlyapa yordamida o'quvchi vaziyatni salbiy nuqtai nazardan baholashi mumkin. Qaror jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lsa, bu ayniqsa foydali bo'lishi mumkin. Shuning uchun, bu shlyapa kiyilib, o'quvchilar takomillashtirish sohalarini aniqlashlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilishlari uchun favqulodda rejalarni ishlab chiqishlari mumkin. Shlyapadan foydalanishda yordam beradigan ba'zi savollar:

- Qanday muammolar yuzaga kelishi mumkin?
- Buni amalga oshirishda qanday qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin?
- Potentsial xavflar qanday?

Sariq shlyapani kiygan o'quvchi asar, mavzu yoki masalaning foyda va ijobiy tomonini gapiradi. Ushbu sariq shlyapani kiygan o'quvchi asardagi yoki matndagi ijobiy obrazlarning foydali tomonlarini axtarishga qaratiladi. Nafaqat ijobiy balki, salbiy obrazdagi qahramonning yaxshi taraflarini aytishga yo'naltiriladi. Bu esa o'quvchida ijobiy fikrlash texnikasini rivojlantiradi. Oltita fikrlovchi shlyapadagi sariq shlyapa optimizm va ijobiylikni anglatadi. Bu o'quvchiga vaziyatni potentsial foyda va imkoniyatlar bilan baholashga va unga ijobiy nuqtai nazar bilan yondashishga yordam beradi.

Qora shlyapa singari, bu o`quvchining qarorini sezilarli ijobiy oqibatlarga olib kelishi mumkin bo`lgan taqdirda juda muhimdir. Sariqni kiyib, o`quvchi o`shish va rivojlanish sohalarini aniqlashtiradi va vaziyatning ijobiy elementlaridan foydalanish yo`llarini topishi mumkin. Bu qarorlar nafaqat yaxshi ma'lumotga ega bo`lishini, balki muvaffaqiyat va ijobiy natijalarga olib kelishini ta'minlaydi. Eng so`nggi moviy shlyapa xulosalar, yechimlar, takliflar, umumlashtirish ramzi sanaladi.

Bu fikrlash jarayoni samarali va foydali bo`lishini ta'minlab, suhbatni diqqat markazida va tartibli saqlashga yordam beradi. Moviy shlyapa kiyilib, fikrlash jarayonlarini boshqarish uchun muammoni strategik nuqtai nazardan baholashga chorlashi mumkin. Ko`p nuqtai nazar yoki g`oyalarni taqdim etish kerak bo`lganda foydali bo'ladi va o`quvchi ularni samarali tashkil etishida va ustuvorlik qilishida kerak.

Xulosa o`rnida, Shuning uchun, ushbu shlyapa bilan o`quvchi suhbatning samarali bo`lishini va barcha fikrlarni hisobga olishini ta'minlashi mumkin. Bu tushunmovchilik yoki o`tkazib yuborilgan imkoniyatlardan qochishga yordam beradi. Olti shlyapa metodining eng asosiy maqsadi o`quvchi ongida fikrlashning turli xil sifatlarini o`stirish sanaladi.

Adabiyotlar

1. Turdiev N.SH., Asadov YU.M., Akbarova S.N., Temirov D.SH. Umumiy o`rta ta'lim tizimida o`quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari. //O`quv-uslubiy qo'llanma.(I-qism). Toshkent, 2015. - 160 b; B. 5-6 b.
2. Interfaol ta'lim metodlarining psixologik asoslari uslubiy qo'llanma SamDU nashr-2015 A.Saidov
3. O'tkir Tolipov, Dilnoz Ro'ziyeva Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat Toshkent "Innovatsiya-Ziyo"-2019-149 bet
4. www.Ziyo.uz